

МАТІЙКО МИКОЛА ВОЛОДИМИРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент

ТЕОРІЯ ТАЄМНИЦЬ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО: ПЕРЕТИНАННЯ ОНТОЛОГІЧНИХ ВИМІРІВ

В словнику української мови слово таємниця визначається як «те, що приховується від інших, відоме не всім; секрет», «те, що не підлягає розголошенню», «відомості, знання про щось, способи досягнення чого-небудь, невідомі іншим» або «те, що не пізнане, не стало відомим або ще не доступне пізнанню», «прихована внутрішня суть явища, предмета; прихована причина», «що-небудь незвідане, непережите, приваблює своєю загадковістю» [1, 14].

Таємниці загалом є невідомою складовою суспільного життя, частиною правової системи і в цьому аспекті можуть являти собою соціальні та правові ознаки різних типів суспільств та держав, виступаючи не тільки як механізми обмеження доступу до інформації, а й як відображення тих об'єктивних процесів, які протікають в суспільстві і державі.

Статтею 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 таємну інформацію визначено, як інформація, доступ до якої обмежується відповідно до ч. 2. статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю. При цьому ч. 2 статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 передбачено, що обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог: 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам; 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Існування сфери таємного обумовлене певними причинами та має відповідну мету, коріння якої мають антропологічний характер. Із давніх часів людина, вступаючи у боротьбу за існування із оточуючим світом, мала завжди являтися світові не в повний зріст, щось приховувати. Яскравим прикладом зараз є тваринний світ. Серед хижаків успіх на полюванні має той, хто найкращим чином може організувати засідку та, відповідно, приховати себе. При цьому сам об'єкт полювання також не буде під атакою хижака, якщо буде замаскований належним

чином. Ці приклади пов'язані із внутрішньогруповою міжіндивідуальною агресивністю, що існує в природі, яка в юридичній антропології розглядається як така, що «як правило здійснює благодатний вплив на вид та забезпечує його збереження» [2, 150].

Із наведеного зробимо висновок про те, що таємниця, що є одним із засобів реалізації агресивності у тваринному світі, може впливати на процес розвитку, прискорюючи або спiniaючи його в залежності від якісної та кількісної характеристик прояву себе, а також того, які форми агресивності супроводжуються нею. При цьому припустимо певне порівняння окремих аспектів існування тваринного світу та людського суспільства, безумовно враховуючи суттєву різницю між ними та складність оцінки особистості людини.

Отже, таємниці є властивими людському суспільству. Щодо кола завдань, цілей та інтересів конкретного суб'єкта таємницею можна вважати все те, що цей суб'єкт не хотів би, щоб було б донесено до відома інших.

Кожна людина має свою таємну сферу, якою вона не хотіла б ділитися з іншими. З цієї точки зору особиста таємниця має найбільше коло застосування в суспільстві та впливає на таємниці, що існують на інших рівнях (сім'ї, об'єднань, держави). У всіх цих випадках «інститут таємниці являє собою механізм захисту інформації, що існує всередині системи, від її розповсюдження у зовнішньому середовищі» [3, 48]. Такі зв'язки та невід'ємність від людської природи безумовно мають враховуватися і правовою сферою. В свою чергу сфера особистої таємниці може бути визнана частиною приватноправової сфери.

Зазначене коло зв'язків цілком вписується у підхід до приватного права як концепту, що може бути визначений як «виражені вербально ідея, уявлення, відчуття, що відображають сприйняття людиною світу і світом людини» [4, 12].

Приватне право є не єдиним способом регулювання та захисту таємниць, але велике значення та визначальне місце, яке воно посідає тут серед інших способів захисту є безсумнівним.

Приватноправова сфера може охоплювати регулювання умов та встановлення критеріїв віднесення певних відомостей до інформації доступ, до якої обмежується (утворення таємниць), визначення механізму захисту відомостей від неправомірного поширення (міри захисту таємниць), на встановлення санкцій за неправомірне поширення інформації, що захищається (відповідальність за порушення таємниць).

Щодо сфери утворення таємниць на певному етапі свого розвитку людство усвідомило, що, не оспорюючи первинності критерію інтересів суб'єкта таємниць щодо їх встановлення, при утворенні таємниці ще мають враховуватися інтереси інших суб'єктів, загалом встановлення таємниць має відбуватися на суспільну користь. Яскравим прикладом прояву цього принципу є визначення в Законі України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. видів інформації, які не можуть бути віднесені до інформації з обмеженим доступом. До того авторами також зауважується, що в сфері комерційної таємниці «надмірне «втаємничення» може

викликати втрату клієнтів» [5,19], що у підсумку буде не на користь суб'єкта таємниці. В цьому аспекті також важливим є те, щоб режим комерційної таємниці не входив у протиріччя із загальними вимогами забезпечення здійснення суб'єктами прав та свобод, не ставав причиною обмеження правоздатності суб'єктів. Спосіб регулювання комерційної таємниці шляхом встановлення переліку відомостей, доступ до яких не може обмежуватися, має місце у зв'язку із тим, що охопити всі варіанти відповідної інформації, що можуть бути захищені завдяки їй, вбачається достатньо проблематичним.

При встановленні мір захисту таємниць також мають враховуватись аспекти дотримання прав та свобод громадян та суб'єктів, яким таємна інформація має бути відома за посадою, видом діяльності та іншими факторами. Встановлення мір захисту має передбачати механізм надання компенсації за обмеження прав, що можуть виникнути як результат захисту таємниць. Цілком можливим є врахування компенсаційної складової щодо збереження професійної таємниці при визначенні фактичних витрат, необхідних для виконання договору надання відповідних послуг.

Щодо встановлення відповідальності то однією з основних функцій відповідальності у цивільному праві, що є «найбільш повним втіленням ідей і положень приватного права на національному рівні» [6, 9], в якій знаходить прояв його специфічність, є компенсаційна функція, що безумовно має враховуватись при встановленні санкцій за неправомірне поширення інформації, що складає таємницю. Визначальним тут є відшкодування на еквівалентній основі. Таким чином особливої важливості в цьому аспекті набуває визначення розміру шкоди від порушення таємниці із залученням для цього спеціальних знань відповідної сфери.

Список використаної літератури:

1. Словник української мови: в 11 томах. –/ [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 10.
2. Рулан Н. Юридическая антропология. Учебник для вузов. Перевод с франц. Отв. ред. В.С. Нерсисянц. – М.: НОРМА, 1999, – 310 с.
3. Фатьянов А.А. Правовое обеспечение безопасности информации в РФ. Учеб. пособие. – М. : «Юрист», 2001. – 412 с.
4. Вступ до приватного права: навчальний посібник / За ред. д.ю.н., професора Є.О. Харитоновна. – Одеса : Юридична література, 2018. – 240 с.
5. Дадерко Л.Ф. Правовий режим комерційної таємниці в Україні // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2015, № 1.
6. Цивільне право України: Підручник: у 3 кн.. Кн.1 / За ред. Є.О. Харитоновна, А.І. Дришлюка. – Одеса: Юридична література, 2005. – 528 с.

Ключові слова: приватне право, цивільне право, таємниця, особиста таємниця, комерційна таємниця.

Ключевые слова: частное право, гражданское право, тайна, коммерческая тайна.

Key words: private law, civil law, mystery, personal secret, commercial secret.